ΕΤΟΣ Γ'. ΙΟΥΛΙΟΣ 1932 ΤΕΥΧΟΣ 4

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΚΑΙ
ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΤΣΑΤΣΟΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Rarl Jöel τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel.— Ernst Hoffman τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg.— Erich Frank, τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg.— Guido Calogero τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης — *Ραφ. Δήμου* καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμ. — *Κ. Τριανταφυλλόπουλος* τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν.— August Faust ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.— *Μιχ. Τσαμαδὸς* σύμβουλος ἐπικρατείας. — *Χ. Τζωρτζόπουλος* ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν.— Franz Bœhm διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.— *Παν. Κανελλόπουλος* ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.—*Κωνσταντῖνος Τσάτσος* ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.— *Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος* ὑφηγ. Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης.

ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟΝ
ΥΠΟ
Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ
ΨΑΡΡΩΝ 41
1932

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἤδη ἠθικὴ πρᾶξις. Μόνον ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμώμενοι δυνάμεθα νὰ λύσωμεν τὸ συνήθως παρουσιαζόμενον πρόβλημα τῆς ἀντιθέσεως τοῦ θετικοῦ δικαίου πρὸς τὴν ἠθικήν. Μόνον ἐξ αὐτῆς ἐξηγεῖται καὶ ὁ αὐτεξαναγκασμὸς τοῦ δικαίου.

Alfredo Poggi: Fonte spirituale della crisi odierna

(ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ Logos XV (1932)).

«Ἰδοὺ ἡ τραγικὴ σύγκρουσις· ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἴμεθα ἐν τῇ ἰδίᾳ συνειδήσει καὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον θέλομεν νὰ εἴμεθα ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρὸς τοὺς ἄλλους· ἐνῷ τοὐναντίον ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν τὴν θέλησιν νὰ εἴμεθα σύμφωνοι πρὸς τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς μας, τὸ ὁποῖον καθεὶς κρύπτει εἰς τὴν καρδίαν του καὶ τὸ ὁποῖον, ἀντὶ νὰ κρύπτωμεν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκούωμεν καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν καὶ ἐν ἡμῖν καὶ ἔξω ἡμῶν» (σελ. 6). Ἡ εὐτυχὴς αὕτη διατύπωσις μιᾶς σκέψεως αἰωνίας, ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν θέμα τῆς μικρᾶς ταύτης μελέτης. Ἡ στροφὴ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, ὁ διαρκὴς ἐσωτερικὸς καθαρμὸς δίδουν ὕψος καὶ νόημα εἰς τὴν ζωήν. Τοῦτο ὅμως ἐλλείπει ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐποχήν μας. «Σπανίζουν οἱ ἄνθρωποι οἱ γνωρίζοντες τὴν θείαν ἀρετὴν τῆς σιωπῆς· οἱ περισσότεροι ζοῦν ὁμιλοῦντες, ζοῦν διὰ νὰ ὁμιλοῦν, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ζωῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ λόγοι των οἱ δι' ἀνάξιον τέλος λεχθέντες, ἀποκτοῦν ἰδίαν ψυχὴν καὶ ἀποσπῶνται ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶν σκέψιν» (σελ. 9). Ἀπωλέσαμεν τὴν ἁπλότητα τῆς παιδικῆς ἡλικίας. «Πάντοτε εἴμεθα παῖδες, ἀλλὰ στερούμεθα τῆς θείας ἀρετῆς τῶν παίδων, νὰ ζῶμεν μόνον καὶ πάντοτε εἰς τὰ ὄνειρα ἡμῶν». (σελ. 9) «Πρέπει νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικότητα ἡ ὁποία μᾶς παρεποίησε καὶ πρέπει νὰ ἀποκαλύψωμεν ἐν ἡμῖν τὴν παιδικότητα» (σελ. 15). Πρὸς τοῦτο κατάλληλος δρόμος εἶναι ὁ πόνος, ὅστις καὶ τοὺς κοινοὺς θνητοὺς συχνάκις ἀνυψοῖ. Διὰ τοῦ πόνου θὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας, θὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν λόγον. Ὄχι τὸν λόγον τὸν ψυχρὸν δημιουργὸν λογικῶν σχημάτων, τὸν ἀντίθετον πρὸς τὴν πίστιν, ἀλλὰ τὸν λόγον, ὅστις καθορίζων τὰ ὅρια τῆς λογικότητος, ὠθεῖ τὸ πνεῦμα εἰς ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων αὐτῶν (σελ. 10).

Εἶναι κακὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς ἡ πολλαπλῆ ὑποτίμησις τοῦ λόγου (σελ. 19), ἰδίως ὅταν οὗτος ὑποβιβάζεται εἰς ἁπλῆν φυσιολογικὴν λειτουργίαν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπιμένει ὁ συγγραφεύς, ἀποκρούων εἰδικώτερον τὸν «πλασματισμὸν» τοῦ Vaihinger (σελ. 23—29).

Χωρίζει σαφῶς περαιτέρω τὴν ὑποκειμενικὴν καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀδυναμίαν τοῦ λόγου. Ὡς ἄνθρωποι, πῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ σκέψις εἶναι ἀνίκανος νὰ λύσῃ αὐτὰ τὰ προβλήματα «οὐχὶ καθ' ὅσον εἶναι ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ καθ' ὅσον εἶναι σκέψις;» (σελ. 24). Ὁ λόγος ὡς ἰδέα εἶναι ἀπόλυτος καὶ ὡς τοιαύτη εἶναι αὐτοσκοπὸς οὐχὶ μέσον

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ.Τ.Κ.Ι.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὸν λόγον τοῦτον ἀπεμακρύνθη καὶ ἡ σύγχρονος ζωή. Ἡ σκέψις ἡμῶν ζῇ τὴν ζωὴν τῆς ὕλης (σελ. 29) διότι ἀκριβῶς δὲν ἔχει στραφῇ πρὸς τὸν ἑαυτόν της. Τὸ πνεῦμα ἀρχίζει ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζει καὶ ἡ ἐπιστροφὴ αὕτη. Ἀλλ' ἡ ἐπιστροφὴ αὕτη εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς φιλοσοφίας· εἶναι ὅμως καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ (σελ. 31).

Οὔτε ἡ Ρωσσία, οὔτε ἡ Ἀμερικὴ παρέχουν βοήθειάν τινα διὰ τὴν ἐπιστροφὴν ταύτην, δι' ἧς θὰ ἔπαυε ὁ διχασμὸς μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐξωτερικεύσεώς του. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ κόσμοι στρέφονται πρὸς τὰ ἔξω καὶ ζοῦν, ὅπως ὅλη ἡ ἐποχή μας, μὲ τὸ ψεῦδος. Μία σχετικὴ ἀταξία εἰς τὴν σειρὰν τῶν νοημάτων, ἅλματά τινα ἀπὸ σκέψεως εἰς σκέψιν καλύπτονται ἀπὸ τὸν εἰλικρινῆ ἰδεολογικὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς μελέτης ταύτης. Δὲν γνωρίζω ἂν ὁ συγγραφεὺς ἔθεσε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν τύπων τῶν ἥλων τῆς ἐποχῆς μας ἢ ἂν δὲν παρεσύρθη εἰς στοχασμοὺς ἀφορῶντας τὸν αἰώνιον διχασμὸν τῆς μάζης ἀπὸ τοῦ πνεύματος.

Ἡ κρίσις τῆς ἐποχῆς εἶναι διττῶς θεωρητέα. Εἴτε ὡς κρίσις τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ εἰδικώτερον τῆς κοινωνικῆς παιδείας, δι' ἧς ἑτερονόμως θὰ συρθῇ ἡ μᾶζα πρὸς τὴν πραγματοποίησιν ἀξιῶν τινῶν, εἴτε ὡς κρίσις τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν δημιουργῶν, τῶν ταγῶν τῆς μάζης. Ὁ στρεφόμενος ἀμέσως πρὸς τὴν ψυχικὴν κρίσιν τῆς μάζης δὲν ἀντιμετωπίζει τὴν κρίσιν *τῆς ἐποχῆς μας* ἀλλὰ τὴν αἰωνίαν ἱστορικὴν μοῖραν, ἡ ὁποία χωρίζει τοὺς πολλοὺς ἀπὸ τὸ πνεῦμα.

Κωνστ. Τσᾶτσος

Henri Bergson: Les deux sources de la morale et de la relegion. Paris, Alcan, 1932.

Τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ διακεκριμένου γάλλου φιλοσόφου ἀποτελεῖ τὸ συμπλήρωμα τῶν ἄλλων τριῶν αὐτοῦ κυρίων φιλοσοφικῶν ἔργων. Ὡς ἦτο ἑπόμενον, καὶ ὅπως εὐκόλως εἶνε κανεὶς εἰς θέσιν νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἐκείνων, στηρίζεται καὶ τοῦτο ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὡς καὶ ἐκεῖνα βάσεων, ἤτοι ἐπὶ τῆς διακρίσεως μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος, διακρίσεως ἡ ὁποία ἐν τῷ κύκλῳ τῶν διανοητικῶν δυνάμεων εἶνε ἡ μεταξὺ νοημοσύνης (intelligence) καὶ νοῦ (raison) ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν νοημοσύνη ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς ὕλης καὶ μόνον ὁ νοῦς εἶνε προϊὸν τοῦ πνεύματος.

Δὲν θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου βιβλίου ἐπιφυλασσόμενοι νὰ τὸ πράξωμεν ἐν τῷ μέλλοντι, ἐν συνδυασμῷ ἴσως πρὸς τὰ ἄλλα φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ κ. Bergson, θέλομεν ὅμως ἀμέσως νὰ ἐξάρωμεν τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον, ὅπερ παρουσιάζει τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον τοῦ μεταξὺ τῶν μεγίστων συγχρόνων φιλοσόφων καταλεγομένου γάλλου σοφοῦ.

Μ. Τ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006